

MANNRÉTTINDASKRIFSTOFA ÍSLANDS
ICELANDIC HUMAN RIGHTS CENTRE

Alþingi
Nefndasvið
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Reykjavík, 7. maí 2012

Efni: Umsögn Mannréttindaskrifstofu Íslands um frumvarp til laga um fjölmiðla, 140. löggjafarþing 2011 -2012. Þingskjal nr. 935 – 599. mál.

Mannréttindaskrifstofu Íslands (MRSÍ) hefur borist til umsagnar ofangreint frumvarp til laga um fjölmiðla. Með frumvarpinu verða sett ein heildstæð lög sem gilda um starfsemi allra fjölmiðla á Íslandi, en umrætt frumvarp er nú lagt fram í þriðja sinn.

MRSÍ hefur þegar skilað inn umsögn um frumvarpið þegar það var lagt fyrir á 138. löggjafarþingi 2010 og vísar til umfjöllunar sinnar þar um þau efnisatriði frumvarpsins sem standa óbreytt. Nokkrar jákvæðar breytingar hafa verið gerðar á frumvarpinu síðan sem samrýmast fyrri umsögn MRSÍ. Ber þar helst að nefna ákvæði um að fjölmiðlaveitur skuli virða mannréttindi og friðhelgi einkalífs, „nema lýðræðishlutverk fjölmiðlaveitu og upplýsingaréttur almennings krefjist annars“, sbr. 6. gr. frumvarpsins. Í umsögn MRSÍ frá 2010 var einmitt gerð athugasemd við að ekki væri minnst á skyldur fjölmiðla til að virða friðhelgi einkalífs fólks í frumvarpinu sem lagt var fram þá. Í ljósi þessa fagnar MRSÍ breytingum á ákvæði 6. gr. frumvarpsins, enda um að ræða grundvallarmannréttindi sem fjölmiðlum ber að virða í hvívetna við framkvæmd starfa sinna.

Í 10. gr. frumvarpsins er greitt fyrir því að unnt sé að refsja fjölmiðlum fyrir brot á banni gegn hatursáróðri sem útlistað er í 27. gr. fjölmiðlalaga, en samkvæmt ákvæðinu er fjölmiðlum bannað að hvetja til refsiverðrar háttsemi og óheimilt að kynda undir hatri á grundvelli kynþáttar, kynferðis, kynhneigðar, trúarskoðana, þjóðernis, skoðana eða menningarlegrar, efnahagslegrar, félagslegrar eða annarrar stöðu í samfélaginu. Bann við hatursáróðri hefur töluvert verið í umræðunni hérlendis undanfarið og var m.a. tekið fyrir á morgunverðarfundum á vegum innanríkisráðuneytisins í síðasta mánuði. Fagnar MRSÍ fyrirhuguðum breytingum á 27. gr. fjölmiðlalaga, enda er það mat skrifstofunnar að hatursáróður stríði gegn almannahagsmunum og lýðræðissjónarmiðum og að slík brot beri því að taka mjög alvarlega. Ef ekkert er að gert til að stemma stigu við hatursáróðri og hatursræðu er jafnvel hætt við samfélagsrofi, svo sem reyndin varð í fyrrum Júgóslavíu þar sem ríkisfjölmiðlar viðhöfðu óátalið hatursáróður í garð ýmissa þjóðarbrotu. Átti það tvímælalaust sinn þátt í þeim stríðsátökum sem þar brutust út. Í Svíþjóð er litið á hatursáróður sem glæp gegn ríkinu og sérstakur saksóknari fer með saksókn í slíkum málum fyrir hönd ríkisins, á grundvelli almannahagsmuna og lýðræðissjónarmiða. Vert er og að nefna að á Spáni starfar sérstakur saksóknari gegn hatursglæpum, þar á meðal er hatursáróður.

MANNRÉTTINDASKRIFSTOFA ÍSLANDS
ICELANDIC HUMAN RIGHTS CENTRE

Athygli vekur að upptalningin í 27. gr. fjölmiðlalaga er mun víðtækari en í 233. gr. a. alm. hgl. sem varðar opinberar ærumeiðingar í garð manns eða hóp manna vegna þjóðernis, litarháttar, kynþáttar, trúarbragða eða kynhneigðar.

MRSÍ telur varhugavert að slíks misræmis gæti milli hegningarlagaákvæðisins annars vegar og svo fjölmiðlagaákvæðisins hins vegar um þá hópa sem verndaðir eru gegn hatursáróðri. Slíkt misræmi er til þess fallið að vekja misskilning og má túlka sem svo að þeir hópar sem taldir eru berum orðum upp í fjölmiðlalögum, njóti ekki verndar samkvæmt almennum hegningarlögum. Í því ljósi má spyrja hvort ekki væri rétt að stjórnvöld skoðuðu hvort forsendur séu til staðar fyrir því að færa orðalag hegningarlagaákvæðisins til samræmis við fjölmiðlalögin til að tryggja sem flestum hópum jafn ríka vernd gegn hatursáróðri og öðrum ærumeiðingum. Sem dæmi má nefna þá tekur 233. gr. a., ólíkt 27. gr. fml., ekki til kynvitundar og nýtur transfólk því ekki verndar ákvæðisins í óbreyttri mynd.

Þrátt fyrir að 233. gr. a. banni misrétti á grundvelli kynþáttar eða þjóðernis, hefur almennt verið skortur á úrræðum til að koma í veg fyrir slíka mismunun. Ákvæðið hefur frá lögfestingu þess árið 1973 verið grundvöllur sakfellingar í aðeins eitt skipti, og þekkir MRSÍ dæmi þess að lögreglan hafi lítið aðhafast þrátt fyrir ábendingar um að mismunun á grundvelli trúarskoðana eða kynþáttar hafi átt sér stað á opinberum vettvangi. Augljóst má telja að í slíkum tilvikum krefjist almannahagsmunir og lýðræðissjónarmið þess að brugðist sé við með viðhlítandi hætti, svo sem 233. gr. a hegningarlaga hefur verið túlkuð, er saksótt á grundvelli lögvarinna einstaklingsbundinna hagsmuna, þó orðalag ákvæðisins gefi víðtækari túlkun til kynna. Því má telja nauðsyn bera til breytinga á ákvæðinu til að hnykkja á heimild til saksóknar á grundvelli almannahagsmuna og lýðræðissjónarmiða.

Aðgerðarleysi gegn hatursáróðri gengur í berhögg við skuldbindingar Íslands samkvæmt samningi Sp um afnám alls kynþáttamisréttis en 6. gr. samningsins leggur ríkjum þá skyldu á herðar að tryggja með atbeina dómstóla og annarra handhafa ríkisvalds að menn verði ekki fyrir mismunum vegna kynþáttar síns, o.s.frv. Stjórnvöld verða að tryggja virka vernd og raunhæf úrræði til að sporna gegn slíku misrétti sem felur m.a. í sér að þolendur slíks misréttis eiga rétt á skaðabótum hafi þeir orðið fyrir tjóni.

Ísland hefur fengið tilmæli frá Sameinuðu þjóðunum og Evrópuráðinu um að hér á landi þurfi að grípa til frekari aðgerða til að sporna gegn hatursáróðri, einkum gagnvart fólki af erlendu bergi brotnu. Mál sem rekin eru skv. 233. gr. a. eru opinber mál sbr. 242. gr. alm. hgl., og er það því undir lögreglu og saksóknara komið að sjá til þess að banni því sem í fyrrnefndu greininni felst verði fylgt eftir. Sú staðreynd að einungis einu sinni hafi verið sakfelld á grundvelli þessa ákvæðis sýnir hins vegar að skýra verkferla vantar varðandi lögreglurannsókn og saksókn í málum er varða hatursáróður, og því áréttar MRSÍ kall sitt á úrbætur svo að 233. gr. a. veiti raunverulega vernd gegn hatursáróðri.

Þrátt fyrir að MRSÍ fagni því ákvæði frumvarpsins sem leggur fjölmiðlum refsingu við hatursáróðri, skal þó mikilvægi tjáningarfrelsins undirstrikað. Standa þarf vörð um það svo sem kostur er og skilja þarf á milli hefðbundinnar gagnrýni, skoðanaágreinings eða stjórnmálaumræðna í fjölmiðlum annars

MANNRÉTTINDASKRIFSTOFA ÍSLANDS
ICELANDIC HUMAN RIGHTS CENTRE

vegar og hatursáróðurs hins vegar. Ein leið að því marki væri sú að skilgreina nánar og með dæmum hvað telst til hatursáróðurs auk þess sem heilbrigð skynsemi ætti í flestum tilvikum að vísa veginn. Loks hvetur MRSÍ til að með lögum verði komið á sams konar úrræði hvað varðar samfélagsmiðla (social media) en samkvæmt skýrslu OECD frá 2011, hefur slíkum miðlum með hatursáróðri fjölgað verulega á síðustu 4-5 árum.

Að öðru leyti gerir MRSÍ ekki sérstakar athugasemdir við hið framlagða frumvarp.

Virðingarfyllst,

f.h. Mannréttindaskrifstofu Íslands

Margrét Steinarsdóttir, framkvæmdastjóri